

СРПСКИ ЈЕЗИК

Испитни каталог
за државну матуру
у школској години 2025/2026.

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

ИСПИТНИ КАТАЛОГ ЗА **ДРЖАВНУ МАТУРУ** У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ 2025/2026.
СРПСКИ ЈЕЗИК

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

САДРЖАЈ

УВОД	5
1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА	6
2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	7
3. СТРУКТУРА ИСПИТА	22
4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА	23
4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА	23
4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА	23
4.3. ПРИБОР	23
5. ОПИС БОДОВАЊА	24
5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВОГ ДЕЛА ИСПИТА	24
5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГОГ ДЕЛА ИСПИТА	24
6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА	26
6.1. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА	26
6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА	31
6.3. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА	32
7. ПРИПРЕМА ИСПИТА	36
ЛИТЕРАТУРА	36

УВОД

Српски језик је обавезан предмет на државној матури за кандидате¹ који похађају наставу на српском језику и ћириличком писму (модел А).

Испитни каталог за државну матуру из Српског језика је темељни документ испита у којем су наведени и објашњени циљеви, критерији те начини испитивања и вредновања знања у школској години 2025/2026. Усклађен је с курикулумом за наставни предмет Српски језик за основну и средњу школу с наставом на језику и ћириличком писму српске националне мањине у Републици Хрватској².

Испитни каталог садржи следећа поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни исходи
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака
7. Припрема испита.

У првом и другом поглављу приказано је шта се испитује у испиту. У првом поглављу наведена су подручја испитивања, а у другом кључна знања и вештине које кандидат треба да усвоји.

У трећем, четвртном и петом поглављу описани су начини испитивања, структура и облик испита, врсте задатака те начин решавања и вредновања задатака и испитних целина.

У шестом поглављу наведени су примери задатака с њиховим детаљним објашњењем, а у седмом поглављу објашњено је на који начин кандидат треба да се припреми за испит.

¹ Термин „кандидат” у испитном каталогу подразумева родну разлику те се односи и на кандидаткиње и на кандидате.

² НН, бр. 93/19, Одлука о доношењу курикулума за наставни предмет Српски језик за основну и средњу школу (модел А) с наставом на језику и ћириличком писму српске националне мањине у Републици Хрватској.

1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА

Испитом из Српског језика испитују се знања и вештине стечене из следећих тематских подручја (домена): *Књижевност, Језик, Култура изражавања и стваралаштво* те *Култура и медији*.

2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ

У овом поглављу наведени су образовни исходи за свако подручје испитивања, односно конкретни описи онога што кандидат треба да зна и разуме да би остварио жељени резултат на испиту из државне матуре из Српског језика.

У првом делу испита (*Књижевност и језик*) проверавају се стечена знања из следећих тематских подручја: *Књижевност, Језик те Култура и медији*.

Од кандидата се очекује да:

- препозна и објасни поетичка обележја књижевне епохе, најзначајније представнике и програмске текстове
- препозна историјске и теоријске карактеристике понуђених текстова
- разликује специфичности стваралаштва појединих аутора
- примени знања из језика на понуђеним текстовима
- разликује филмска изражајна средства.

Употреба српског језика проверава се у оба дела испита.

Од кандидата се очекује да:

- разликује основне лингвистичке појмове
- разврстава фонетске и фонолошке јединице српског стандардног језика (гласове, слоге и акценте)
- разликује фонему, графему и морфему те их препознаје на примерима
- на примерима препозна, објасни и примени следеће гласовне промене:
 - сибиларизацију
 - палатализацију
 - јотоване
 - непостојано а
 - једначење сугласника по месту изговора
 - једначење сугласника по звучности
 - губљење сугласника
 - промену л у о
 - алтернације ије/је/е/и
- на примерима препозна modele творбе речи (извођење, слагање, комбинована творба, творба претварањем)
- категоризује речи с обзиром на њихову врсту и разликује граматичке категорије променљивих врста речи (род, број, падеж, лице, време, глаголски вид и род, начин, степен)

- анализира структуру реченице и категоризује синтаксичке функције речи и синтагми у реченици (предикат, субјекат, објекат, атрибут, апозицију и прилошке одредбе)
- препозна врсте независнослжених и зависнослжених реченица
- одреди и примени лексичко-семантичке појмове:
 - метафору
 - метонимију
 - синониме
 - антониме
 - хомониме
 - архаизме
 - историзме
- објасни значење фреквентних фразеологизама у српском језику
- разликује врсте позајмљеница с обзиром на њихово порекло
- примењује основне принципе правописа српског књижевног језика
- разликује врсте језичког раслојавања и темељне појмове који се на њих односе (функционални стилови, дијалекти, социолекти, стандардни језик)
- разликује функционалне стилове српског језика, њихова обележја и употребу
- опише обележја и распрострањеност српских дијалеката, као и њихов однос према стандардном језику
- опише карактеристике и сажме развој српског језика и писма од почетака писмености до данас
- опише филолошки рад најзначајнијих представника историјског развоја српског књижевног језика (Гаврил Стефановић Венцловић, Захарија Орфелин, Доситеј Обрадовић, Сава Мркаљ, Вук Стефановић Караџић, Ђура Даничић) те интерпретира следеће текстове:
 - Црноризац Храбар: *Слово о писменима*
 - Захарија Орфелин: *Предговор Славеносербском магазину*
 - Доситеј Обрадовић: *Писмо Харалампију*
 - Вук Стефановић Караџић: *Предговор Српском рјечнику* (1818) (одломци).

Теорија и историја књижевности проверавају се у оба дела испита.

Од кандидата се очекује да:

- категоризује књижевне родове и врсте те утврђује њихова обележја
- на примеру препознаје обележја усмене и писане књижевности
- разликује тематска, жанровска, композицијска и стилска обележја интерпретираног текста (стилске фигуре)
- објасни друштвено-историјски контекст у којем су текстови настали
- се присети тражених информација о ауторима и делима

- сажме основну идеју или мисао у тексту
- препозна и објасни поетичка обележја књижевних епоха, њихове најзначајније представнике и програмске текстове: народна и средњовековна књижевност, барок, просветитељство, класицизам, романтизам, реализам, модерна, авангарда и међуратни модернизам, савремена књижевност.

НАРОДНА КЊИЖЕВНОСТ

Од кандидата се очекује да:

- категоризује књижевне родове и врсте те утврђује њихова обележја
- интерпретира следеће лирске и лирско-епске народне песме:
 - *Клетва за клетвом*
 - *Јабланова моба*
 - *Српска дјевојка*
 - *Сунце се дјевојком жени*
 - *Женидба Милића Барјактара*
- интерпретира следеће епске народне песме:
 - *Бановић Страхиња*
 - *Марко пије уз рамазан вино*
 - *Женидба краља Вукашина*
 - *Урош и Мрњавчевићи*
 - *Зидање Скадра*
 - *Диоба Јакишића*
 - *Ропство Јанковић Стојана*
 - *Кнежева вечера*
 - *Почетак буне против дахија*
- интерпретира следећа народна прозна дела:
 - *Златна јабука и девет пауница*
 - *Дјевојка бржа од коња.*

СРЕДЊИ ВЕК

Од кандидата се очекује да:

- објасни значај рада Ћирила и Методија
- интерпретира следеће средњовековне текстове:

- Запис Глигорија Дијака (*Мирослављево јеванђеље*)
- Свети Сава: *Житије Светог Симеона* (одломак из читанке)
- Теодосије: *Житије Светог Саве* (одломак из читанке)
- Јефимија: *Похвала кнезу Лазару*
- Деспот Стефан Лазаревић: *Слово љубве*
- Константин Филозоф: *Живот Стефана Лазаревића, деспота српског* (одломак).

БАРОК, ПРОСВЕТИТЕЉСТВО И КЛАСИЦИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе барока, просветитељства и класицизма:
 - Гаврил Стефановић Венцловић: *Беседе шајкашима*
 - Захарија Орфелин: *Плач Србији, Предговор Славеносербском магазину*
 - Доситеј Обрадовић: *Писмо Харалампију, Живот и прикљученија* (први део)
 - Јован Стерија Поповић: *Тврдица* (Кир Јања).

РОМАНТИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе романтизма:
 - Вук Стефановић Караџић: *Предговор лирским песмама: О подели и постању народних умотворина, Српски рјечник* (1852), *Критика романа Љубомир у Јелисиуму, Житије Ајдук Вељка Петровића* (одломци из читанке)
 - Петар Петровић Његош: *Горски вијенац*
 - Бранко Радичевић: *Ђачки растанак, Кад млидија' умрети*
 - Ђура Јакшић: *На Липару, Орао*
 - Јован Јовановић Змај: *Ђулићи, Ђулићи увеоци, Јутутунска народна химна*
 - Лаза Костић: *Santa Maria della Salute, Међу јавом и мед сном.*

РЕАЛИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе реализма:
 - Светозар Марковић: *Певање и мишљење* (одломци из читанке)
 - Јаков Игњатовић: *Вечити младожења*

- Милован Глишић: *Глава шећера*
- Лаза Лазаревић: *Ветар, Први пут с оцем на јутрење*
- Симо Матавуљ: *Поварета, Пилипенда*
- Стеван Сремац: *Зона Замфирова* (одломак из читанке, филм)
- Бранислав Нушић: *Народни посланик*
- Војислав Илић: *Сиво, суморно небо, У позну јесен, Запуштени источник*
- Радоје Домановић: *Данга, Вођа.*

МОДЕРНА

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе модерне:
 - Јован Скерлић: *О Коштани*
 - Богдан Поповић: *Предговор Антологији новије српске лирике* (одломци из читанке)
 - Алекса Шантић: *Претпразничко вече, Вече на шкољу, Емина*
 - Јован Дучић: *Залазак сунца, Јабланови, Сунцокрети*
 - Милан Ракић: *Долап, Искрена песма, Наслеђе*
 - Сима Пандуровић: *Светковина, Родна груди*
 - Владислав Петковић Дис: *Тамница, Нирвана, Можда спава*
 - Борисав Станковић: *Коштана, Нечиста крв*
 - Петар Кочић: *Јазавац пред судом, Мрачајски прото.*

АВАНГАРДА И МЕЂУРАТНИ МОДЕРНИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе авангарде и међуратног модернизма:
 - Исидора Секулић: *Госпа Нола* (одломци из читанке)
 - Растко Петровић: *Људи говоре* (одломци из читанке)
 - Милош Црњански: *Суматра, Стражилово, Сеобе*
 - Милутин Бојић: *Плава гробница*
 - Душан Васиљев: *Човек пева после рата*
 - Момчило Настасијевић: *Туга у камену*
 - Оскар Давичо: *Хана.*

САВРЕМЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове савремене књижевности:
 - Иво Андрић: *На Дрини ћуприја*, *Проклета авлија*
 - Владан Десница: *Прољећа Ивана Галеба* (одломци из читанке)
 - Бранко Ћопић: *Башта слезове боје* (избор из читанке)
 - Меша Селимовић: *Дервиш и смрт*
 - Добрица Ћосић: *Корени*
 - Душан Ковачевић: *Балкански шпијун* (одломак из читанке, филм)
 - Данило Киш: *Енциклопедија мртвих* (приповетка)
 - Десанка Максимовић: *Тражим помиловање* (избор из читанке)
 - Стеван Раичковић: *Камена успаванка*
 - Миодраг Павловић: *Реквијем*, *Пробудим се*
 - Васко Попа: *Кора*, *Усправна земља* (избор из читанке)
 - Бранко Миљковић: *Ватра и ништа* (избор из читанке)
 - Милорад Павић: *Хазарски речник* (одломци из читанке).

У другом делу испита (*Школски есеј*) проверава се кандидатово писмено изражавање из следећих тематских подручја: *Књижевност*, *Језик* те *Култура изражавања и стваралаштво*.

Од кандидата се очекује да у писменом изражавању:

- садржајно обликује есеј према понуђеним смерницама на смислен и логичан начин
- напише интерпретативни или компаративни есеј на српском књижевном језику
- интерпретира књижевно дело, аргументовано образложи своје ставове и поткрепи их одговарајућим цитатима
- интерпретира књижевни текст и смести га у одређени друштвено-историјски контекст
- примени граматичка и правописна правила српског стандардног језика
- поштује обележја прикладног функционалног стила
- одабере прикладне речи, појмове и језичка средства
- есеј напише у заданом времену и поштује задани број речи
- пише ћирилицом читко и уредно.

Дела за школски есеј у школској години 2025/2026.

1. Женидба Милића Барјактара, народна песма
2. Јован Јовановић Змај: *Поћем, клецнем, идем, застајавам*
3. Бранко Радичевић: *Кад млидија' умрети*
4. Војислав Илић: *У позну јесен*
5. Радоје Домановић: *Вођа*
6. Симо Матавуљ: *Пилипенда*
7. Алекса Шантић: *Вече на шкољу*
8. Десанка Максимовић: *За нероткиње*
9. Данило Киш: *Енциклопедија мртвих*
10. Бранко Ћопић: *Башта сљезове боје*

Табела 1. Одгојно-образовни исходи учења подељени по доменима и разрада одгојно-образовних исхода учења предмета Српски језик

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Теорија књижевности	СЈ СШ А.1.2. Ученик интерпретира књижевни текст и повезује интерпретацију с тематским, жанровским, композицијским и стилским обележјима текста.	- Разликује књижевне родове и њихова обележја. - Категоризује књижевне врсте. - Објашњава формална, стилска и садржајна обележја дела. - На примеру препознаје жанровска, стилска и формална обележја дела. - Разликује облике приповедања.
	СЈ СШ А.1.3. Ученик објашњава разлику између усмене и писане књижевности.	- Одређује специфична обележја усмене књижевности у односу на писану књижевност. - На примеру препознаје обележја народне (усмене) и писане књижевности.
Читање с разумевањем	СЈ СШ Ц.1.2. Ученик развија вештину интерпретативног читања.	- Разликује важне и неважне делове полазног текста. - Утврђује међусобну повезаност делова садржаја полазног текста и њихов однос према целокупном садржају. - На примеру препознаје жанровска, стилска и формална обележја дела. - Одређује тему дела, мотиве и начине њиховог повезивања. - Сажима темељну идеју или мисао дела. - Разликује директна и индиректна значења. - Примењује књижевнотеоријска и књижевноисторијска знања при анализи текста.
	СЈ СШ Ц.2.2. Ученик развија вештину истраживачког читања.	
	СЈ СШ Ц.3.2. Ученик развија вештину критичког читања.	

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Народна (усмена) књижевност	СЈ СШ А.1.4. Ученик интерпретира поетику народне књижевности. СЈ СШ А.1.6. Ученик упоређује уметничку интерпретацију стварности и историјске чињенице у делима народне књижевности.	- Категоризује народну књижевност по врстама. - Описује обележја појединих врста народне књижевности. - На примеру препознаје формална и садржајна обележја дела. - Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Лирске и лирско-епске песме: <i>Сунце се дјевојком жени, Српска дјевојка, Клетва за клетвом, Јабланова моба, Женидба Милића Барјактара</i> Епске песме: <i>Бановић Страхиња, Марко пије уз рамазан вино, Женидба краља Вукашина, Урош и Мрњавчевићи, Зидане Скадра, Диоба Јакшића, Ропство Јанковић Стојана, Кнежева вечера, Почетак буне против дахија</i> Народна проза: <i>Дјевојка бржа од коња, Златна јабука и девет пауница</i>
Средњовековна књижевност	СЈ СШ А.1.7. Ученик интерпретира поетику средњовековне књижевности.	- Категоризује средњовековне жанрове и врсте. - Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. - Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. - Присећа се тражених информација о аутору и његовом делу. - Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. - На примеру препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. - Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Дела: Црноризац Храбар: <i>Слово о писменима</i>, Мирослављево јеванђеље: <i>Запис Глигорија Дијака</i>, Свети Сава: <i>Житије Светог Симеона</i>, Теодосије: <i>Житије Светог Саве</i>, Јефимија: <i>Похвала кнезу Лазару</i>, Деспот Стефан Лазаревић: <i>Слово љубве</i>, Константин Филозоф: <i>Живот Стефана Лазаревића, деспота српског</i>

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Барок, просветитељство, класицизам	СЈ СШ А.2.1. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст књижевних текстова из 18. и са почетка 19. века.	• Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике и програмске текстове. • Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. • Присећа се тражених информација о аутору и његовом делу.
	СЈ СШ А.2.2. Ученик интерпретира поетику барока, просветитељства и класицизма.	• Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. • Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. • Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. • Одређује темељну идеју или мисао дела. • Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. • Дела: Гаврил Стефановић Венцловић: <i>Беседе шајкашима</i>, Захарија Орфелин: <i>Плач Србији</i>, Предговор <i>Славеносербском магазину</i>, Доситеј Обрадовић: <i>Писмо Харалампију</i>, Живот и прикљученија, Јован Стерија Поповић: <i>Тврдица (Кир Јања)</i>
Романтизам	СЈ СШ А.2.3. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст текстова насталих на средини и у другој половини 19. века.	• Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. • Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. • Присећа се тражених информација о аутору и његовом делу.
	СЈ СШ А.2.4. Ученик објашњава и процењује значај рада Вука Караџића за српски језик и културу на основу читалачког искуства.	• Описује филолошке доприносе Вука Караџића. • Одређује темељне идеје дела Вука Караџића. • Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. • Дела: Предговор лирским песмама: <i>О подели и постању народних умотворина</i>, Критика романа Љубомир у Јелисиуму, Житије Ајдук Вељка Петровића
	СЈ СШ А.2.5. Ученик интерпретира поетику романтизма.	• Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. • Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела.

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Романтизам	СЈ СШ А.2.5. Ученик интерпретира поетику романтизма.	- Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Дела: Петар Петровић Његош: <i>Горски вијенац</i>, Бранко Радичевић: <i>Ђачки растанак</i>, Кад млидијах умрети, Ђура Јакшић: <i>На Липару</i>, Орао, Јован Јовановић Змај: <i>Ђулићи, Ђулићи увеоци</i>, Јутутунска народна химна, Лаза Костић: <i>Santa Maria della Salute</i>, <i>Међу јавом и мед сном</i>
Реализам	СЈ СШ А.3.1. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст текстова насталих од шездесетих година до краја 19. века.	- Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. - Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. - Присећа се тражених информација о ауторима и њиховом делу.
	СЈ СШ А.3.2. Ученик интерпретира поетику реализма.	- Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. - Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. - Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Дела: Светозар Марковић: <i>Певање и мишљење</i>, Јаков Игњатовић: <i>Вечити младожења</i>, Милован Глишић: <i>Глава шећера</i>, Лаза Лазаревић: <i>Ветар</i>, <i>Први пут с оцем на јутрење</i>, Симо Матавуљ: <i>Поварета</i>, Пилипенда, Стеван Сремац: <i>Зона Замфирова</i>, Бранислав Нушић: <i>Народни посланик</i>, Војислав Илић: <i>Сиво</i>, <i>суморно небо</i>, <i>У позну јесен</i>, <i>Запуштени источник</i>, Радоје Домановић: <i>Данга</i>, <i>Вођа</i>

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Модерна	СЈ СШ А.3.3. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст текстова с почетка 20. века.	• Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. • Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. • Присећа се тражених информација о аутору и његовом делу.
	СЈ СШ А.3.5. Ученик развија став према критичким текстовима.	• Сажима обележја импресионистичке критике. • Дела: Јован Скерлић: <i>О Коштани</i>, Богдан Поповић: <i>Предговор Антологији новије српске лирике</i>
	СЈ СШ А.3.4. Ученик интерпретира поетику модерне.	• Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. • Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. • Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. • Одређује темељну идеју или мисао дела. • Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. • Дела: Алекса Шантић: <i>Претпразничко вече, Вече на шкољу, Емина</i>, Јован Дучић: <i>Залазак сунца, Јабланови, Сунцокрети</i>, Милан Ракић: <i>Долап, Искрена песма, Наслеђе</i>, Сима Пандуровић: <i>Светковина, Родна грудa</i>, Владислав Петковић Дис: <i>Тамница, Нирвана, Можда спава</i>, Борисав Станковић: <i>Коштана, Нечиста крв</i>, Петар Кочић: <i>Јазавац пред судом, Мрачајски прото</i>
Авангарда и међуратни модернизам	СЈ СШ А.4.1. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст текстова између два светска рата.	• Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. • Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. • Присећа се тражених информација о ауторима и њиховом делу.

А. КЊИЖЕВНОСТ		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Авангарда и међуратни модернизам	СЈ СШ А.4.2. Ученик интерпретира поетику авангарде.	- Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. - Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. - Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Дела: Исидора Секулић: <i>Госпа Нола</i>, Растко Петровић: <i>Људи говоре</i>, Милош Црњански: <i>Сеобе I</i>, Суматра, Мизера, Милутин Бојић: <i>Плава гробница</i>, Душан Васиљев: <i>Човек пева после рата</i>, Момчило Настасијевић: <i>Туга у камену</i>, Оскар Давичо: <i>Хана</i>
	СЈ СШ А.4.3. Ученик описује друштвено-историјски и културни контекст текстова насталих непосредно након Другог светског рата и оних насталих до краја 20. века.	- Препознаје и објашњава поетичка обележја књижевне епохе и најзначајније представнике. - Објашњава друштвено-историјски контекст текстова. - Присећа се тражених информација о ауторима и њиховом делу.
Савремена књижевност	СЈ СШ А.4.4. Ученик интерпретира поетику савремене књижевности.	- Интерпретира књижевна дела из наведене епохе. - Препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела. - Одређује тему, мотиве и начине њиховог повезивања. - Одређује темељну идеју или мисао дела. - Препознаје дело на основу одломка и описа његових садржајних обележја. Дела: Иво Андрић: <i>На Дрини ћуприја</i>, Проклета авлија, Владан Десница: <i>Прољећа Ивана Галеба</i>, Бранко Ћопић: <i>Башта сљезове боје (Јутра плавог сљеза, Дани црвеног сљеза, избор)</i>, Меша Селимовић: <i>Дервиш и смрт</i>, Добрица Ћосић: <i>Корени</i>, Душан Ковачевић: <i>Балкански шпијун</i>, Данило Киш: <i>Енциклопедија мртвих</i>, Десанка Максимовић: <i>Тражим помиловање</i>, Стеван Раичковић: <i>Камена успаванка</i>, Миодраг Павловић: <i>Реквијем</i>, <i>Пробудим се</i>, Васко Попа: <i>Кора</i>, <i>Усправна земља</i> (избор из читанке), Бранко Миљковић: <i>Ватра и ништа</i> (избор из читанке)

Б. ЈЕЗИК		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Правопис	СЈ СШ Б.3.2. Ученик примењује језичке вештине при анализи текста и обликовању нових примера користећи разне типове реченица поштујућу правописну норму.	• Примењује правописна правила српског књижевног језика (правила писања великог почетног слова у једночланим и вишечланим називима; састављеног и растављеног писања речи; писања скраћеница, речи у којима су проведене гласовне промене, знакова интерпункције те појединих гласова српског књижевног језика).
Фонетика и фонологија	СЈ СШ Б.1.3. Ученик препознаје, правилно користи и примењује фонетско-фонолошке процесе и промене.	• Разврстава и на примеру препознаје дистинктивна обележја гласова српског језика. • Примењује правила акцентовања речи. • Категоризује и на примеру препознаје фонетско-фонолошке промене.
Морфологија	СЈ СШ Б.2.1. Ученик примењује језичко знање о врсти и служби речи у реченици при анализи текста. СЈ СШ Б.3.3. Ученик правилно користи падежне и глаголске облике водећи рачуна о њиховој конгруенцији.	• Објашњава темељне морфолошке појмове. • Разврстава речи с обзиром на морфолошке категорије. • На примеру препознаје морфолошка обележја речи.
	СЈ СШ Б.2.2. Ученик истражује и разматра како се граде речи у српском језику те обогаћује свој речник.	• Разликује корен, основу и друге врсте морфема. • Категоризује и на примеру препознаје моделе творбе речи.
Синтакса	СЈ СШ Б.2.1. Ученик примењује језичко знање о врсти и служби речи у реченици при анализи текста.	• Објашњава темељне синтаксичке појмове. • Категоризује и на примеру препознаје синтаксичку службу речи и синтагми у реченици.
	СЈ СШ Б.3.1. Ученик примењује језичке вештине при анализи текста и обликовању нових примера користећи разне синтагме, типове атрибута и разне типове реченица поштујући правописну и граматичку норму.	• Разликује врсте синтагми, њихова обележја и односе. • Објашњава граматичке везе међу реченичким члановима. • Категоризује и на примеру препознаје независнословене и зависнословене реченице те њихове врсте.

Б. ЈЕЗИК		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Синтакса	СЈ СШ Б.3.2. Ученик примењује језичке вештине при анализи текста и обликовању нових примера користећи разне типове реченица поштујући правописну норму.	• Проводи синтаксичку анализу реченице.
Лексикологија	СЈ СШ Б.4.1. Ученик истражује значењске односе међу речима.	• Категоризује и на примеру препознаје лексичко-семантичке односе. • Парафразира значење фразеологизама.
	СЈ СШ Б.4.2. Ученик разликује лексичке слојеве у језику и примењује лексеми из различитих слојева у својим текстовима.	• Разврстава речи у одговарајуће лексичке слојеве с обзиром на различите факторе (временски, географски, друштвени, употребни). • Објашњава и примењује лексичко-семантичке појмове.
	СЈ СШ Б.4.3. Ученик објашњава разлоге застаревања и стварања нових речи, разликује историзме, архаизме и позајмљенице.	• Разврстава и на примеру препознаје врсте лексеми с обзиром на њихово порекло, време настанка и употребе.
Језичка раслојеност	СЈ СШ Б.1.2. Ученик разликује стандардни језик од дијалекта, социолекта и идиолекта те објашњава како је језик компонента националног идентитета.	• Разликује врсте раслојавања језика. • Разликује социолекте, објашњава њихова обележја и препознаје их на примеру. • Описује обележја и функције стандардног језика и разликује врсте језичке норме. • Објашњава темељне дијалектолошке појмове. • Описује обележја и распрострањеност дијалеката српског језика.
	СЈ СШ Б.1.1. Ученик расправља о језику као друштвеној појави и промишља социолингвистичке и социокултурне разлоге језичких појава и промена.	
	СЈ СШ Б.1.4. Ученик разликује функционалне стилове стандардног језика, расправља о њиховом односу и употреби.	• Разликује функционалне стилове, њихову употребу и обележја. • На примеру препознаје обележја појединих функционалних стилова. • Разврстава текстове с обзиром на функционални стил којем припадају.
Историја српског језика	СЈ СШ А.1.7. Ученик интерпретира поетику средњовековне књижевности.	• Описује почетке словенске писмености те објашњава положај српског језика у словенској језичкој заједници. • Описује обележја језика српске средњовековне књижевности и културе.

Б. ЈЕЗИК		
ДОМЕН	ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНИ ИСХОД	РАЗРАДА ОДГОЈНО-ОБРАЗОВНОГ ИСХОДА
Историја српског језика	СЈ СШ Б.2.4. Ученик анализира реформу српског језика од половине 18. до друге половине 19. века, као и његову стандардизацију од 19. до краја 20. века.	- Објашњава друштвено-историјски контекст који је довео до употребе више књижевних језика од половине 18. до половине 19. века. - Описује обележја и употребу српскословенског, рускословенског и славеносрпског језика у српској култури. - Сажима процес реформе језика и писма (Гаврил Стефановић Венцловић, Захарија Орфелин, Доситеј Обрадовић, Сава Мркаљ, Вук Караџић, Ђура Даничић). - Описује процес стандардизације језика од друге половине 19. века до данас. Дела: Црноризац Храбар: <i>Слово о писменима</i>, Захарија Орфелин: <i>Предговор Славеносербском магазину</i>, Вук Караџић: <i>Српски рјечник</i> (одломак)
	Ц. КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА И СТВАРАЛАШТВО (ЕСЕЈ)	
	СЈ СШ Ц.4.3. Ученик пише различите текстове и есеје примењујући правописна правила и обележја прикладних функционалних стилова, стваралачки и креативно се изражава.	- Пише интерпретативни или компаративни есеј српским књижевним језиком. - Интерпретира књижевни текст и смешта га у одређени друштвено-историјски контекст. - Садржајно обликује есеј према понуђеним смерницама на смислен и логичан начин. - Тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и аргументовано образлаже своје ставове цитатима. - Креативно примењује читалачко искуство уметничких текстова. - Примењује књижевнонаучну терминологију у тумачењу и вредновању књижевног текста. - Примењује граматичка и правописна правила српског језика. - Поштује обележја прикладног функционалног стила. - Одабире прикладне речи, појмове и језичка средства. - Есеј пише у заданом времену и поштује задани број речи.
СЈ СШ А.4.5. Ученик влада књижевнонаучном терминологијом и самостално је примењује у тумачењу и вредновању књижевних текстова.		
СЈ СШ А.4.6. Ученик уочава и критички тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и повезује их са другим хуманистичким и друштвеним наукама.		
Д. КУЛТУРА И МЕДИЈИ		
	СЈ СШ Д.3.1. Ученик влада основном филмском терминологијом.	Објашњава и на примеру препознаје филмска изражајна средства.

3. СТРУКТУРА ИСПИТА

Испит из Српског језика састоји се из два дела: *Књижевност и језик* и *Школски есеј*.

У првом делу испита (*Књижевност и језик*) проверавају се стечена знања из следећих тематских подручја (домена): *Књижевност*, *Језик* те *Култура и медији*. Структура првог дела испита приказана је у табели 2.

Табела 2. Структура првог дела испита

ВРСТА ЗАДАТАКА	КЊИЖЕВНОСТ	КУЛТУРА И МЕДИЈИ	ЈЕЗИК	БРОЈ БОДОВА
Задаци вишеструког избора	42	1	9	52
Задаци кратког одговора	3	0	5	8
УКУПНО	45	1	14	60

У другом делу испита (*Школски есеј*) проверава се писмено изражавање, разумевање књижевних дела и примена знања из теорије и историје књижевности. Потребно је да се на основу приложеног полазног текста (одломак/одломци из књижевног дела или целовито књижевно дело) према понуђеним смерницама напише интерпретативни или компаративни школски есеј од минимално 300 речи. У 5. поглављу *Опис бодовања* приложена је скала за вредновање есеја с њеним детаљним објашњењем. Теме школског есеја могу бити једно дело (интерпретативни есеј) или два дела (компаративни есеј) са списка дела за школски есеј. У школском есеју могуће је остварити максимално 25 бодова.

4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА

4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА

Испит из Српског језика траје **240 минута**.

Први део испита (*Књижевност и језик*) траје **90 минута**, а други део испита (*Школски есеј*) **150 минута**. Делови испита спроводе се одвојено. Испит је могуће положити само ако се пишу оба дела испита.

Време спровођења испита објављено је на веб-сајту Националног центра за вањско вредновање образовања (www.ncvvo.hr).

4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА

Књижевност и језик

Кандидат добија сигурносну кесицу у којој се налазе сви испитни материјали. Важно је да се пажљиво прочита текст општих упутстава и текст упутстава за решавање задатака и означавање тачних одговора.

Примери упутстава за решавање појединих врста задатака наведени су у 6. поглављу *Примери задатака*.

У задацима затвореног типа (задаци вишеструког избора) кандидат треба да означи тачне одговоре знаком X на листу за одговоре. Ако кандидат означи више од једног одговора, задатак ће се бодовати с 0 (нула) бодова без обзира на то што је међу означенима и тачан одговор. У задацима отвореног типа (задаци кратког одговора) кандидат на постављено питање треба да одговори кратким одговором. Ако кандидат направи грешку, треба прецртати нетачан одговор, ставити га у заграду, написати тачан одговор и ставити параф (искључиво скраћени потпис, а не пуно име и презиме) покрај тачног одговора.

Школски есеј

Кандидат добија сигурносну кесицу у којој се налазе сви испитни материјали. Од кандидата се очекује да пажљиво прочита упутства за писање есеја. У испитној књижици налази се одломак из књижевног дела на основу којег кандидати пишу есеј према понуђеним смерницама. Приликом писања есеја кандидати могу да користе лист за концепт, али на крају свој есеј морају читко да препишу на лист за уредно писање.

4.3. ПРИБОР

Током писања испита дозвољена је употреба искључиво хемијске оловке која пише плавом или црном бојом.

5. ОПИС БОДОВАЊА

У испиту је могуће остварити **85** бодова.

5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВОГ ДЕЛА ИСПИТА

У првом делу испита могуће је остварити **60** бодова. Сваки тачно означен одговор доноси један бод. У испиту се не додељују негативни бодови за нетачне одговоре.

5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГОГ ДЕЛА ИСПИТА

У другом делу испита могуће је остварити **25** бодова. Школске есеје вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој скали процене. Школски есеј биће оцењен с 0 (нула) бодова:

- ако је кандидат промашио тему
- ако есеј има недовољан број речи (дозвољено је одступање 10% од задатог броја речи)
- ако есеј није написан на ћирилици
- ако је рукопис потпуно нечитак
- ако је есеј написан великим штампаним словима.

Елементи вредновања другог дела испита наведени су у табели 3.

Табела 3. Елементи вредновања другог дела испита

ОЗНАКА	ЕЛЕМЕНТ ВРЕДНОВАЊА	КАТЕГОРИЈЕ	ОПИСИВАЧИ	БРОЈ БОДОВА	ПРОЦЕНТИ У УКУПНОМ БРОЈУ БОДОВА
А	ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ТЕКСТА	А1	Смештање полазног текста у књижевноисторијски контекст	16	64%
		А2	Општа обележја полазног текста		
		А3	Разумевање и познавање полазног текста		
		А4	Синтеза аргумената, мишљења, ставова и читалачког искуства		
		А5	Поткрепљеност тврдњи		
Б	ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ	Б1	Садржајно обликовање текста	4	16%
		Б2	Смислена повезаност текста		
		Б3	Прикладан стил		
Ц	УПОТРЕБА СРПСКОГ ЈЕЗИКА	Ц1	Правописна тачност	5	20%
		Ц2	Граматичка тачност		
		Ц3	Лексичка тачност		
УКУПНО				25	100%

6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА

У овом поглављу наведени су примери задатака.

Уз сваки пример задатка понуђени су упутство, тачан одговор, образовни исход и начин бодовања.

6.1. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА

Задатак вишеструког избора састоји се из упутства (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), основе (у којој је постављен задатак) и четири понуђена одговора од којих је један тачан. Текст садржи појединачне задатке вишеструког избора те групе задатака вишеструког избора који се односе на заједнички полазни текст или су везани за њега.

Упута за решавање задатака вишеструког избора гласи:

У следећим задацима од више понуђених одговора само је **један** тачан.

Тачне одговоре треба да означите знаком X на листу за одговоре.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Како се зову позајмљенице из руског језика?

- A. русизми
- B. турцизми
- C. англицизми
- D. германизми

ТАЧАН ОДГОВОР: А. русизми

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: језик

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: лексикологија

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: Разврстава речи у одговарајуће лексичке слојеве с обзиром на различите факторе.

КОГНИТИВНИ НИВО: памћење

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: лаган

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

Задатак:*Сунцокрети*

У тужном оку сунцокрета,
Што немо прати неба блудње,
Ту су све жеђи овог света,
Сва неспокојства и све жудње.

Шуме у страху свом од мрака:
„Бог је помало све што зâри;
И светлости је једна зрака
Мера и цена свију ствари!...”

Све је што живи на дну тмине
С проклетством неким на свет пало –
Све што не гледа у висине,
И није једном засијало!...”

С истока краљи, обучени
У тешко злато, стоје плачни;
И жреци сунца, наспрам сени
Просјачки вапе у час мрачни.

Те тужне очи сунцокрета
У мом су срцу отворене –
Али су сунца крај света,
И тихо слазе мрак и сене.

Помреће ноћас широм врти,
Двореди сјајних сунцокрета,
Али ће бити у тој смрти
Сва жарка сунца овог света.

Јован Дучић

1. Којој књижевној епохи припада полазна песма?

- A. романтизму
- B. реализму
- C. модерни
- D. авангарди

2. Која се стилска фигура јавља у четвртој строфи?

- A. анафора
- B. поређење
- C. апострофа
- D. опкорачење

3. Која се од наведених тврдњи односи на ову песму?

- A. Стихови су везани леонинском римом.
- B. Сунцокрети симболизују неузвраћену љубав.
- C. Песма тематизује човеков смртни страх од Бога.
- D. Лирски субјекат се поистовећује са сунцокрет.

1. ТАЧАН ОДГОВОР: С. модерни

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: модерна

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: Присећа се тражених информација о аутору и његовом делу.

КОГНИТИВНИ НИВО: памћење

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: лаган

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

2. ТАЧАН ОДГОВОР: D. опкорачење

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: модерна

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: На примеру препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела.

КОГНИТИВНИ НИВО: примена

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: средње тежак

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

3. ТАЧАН ОДГОВОР: С. Песма тематизује човеков смртни страх од Бога.

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: модерна

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: Одређује темељну идеју или мисао дела.

КОГНИТИВНИ НИВО: примена

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: тежак

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

Задатак:

Ђулићи, ђулићи,
Слабији и јачи, —
Пољупци, пољупци,
Сад дужи, сад краћи!

Пољупци се боје,
Да их ко не чује, —
Ја својима не дам,
Да брзо прохује.

Драго моје, драго,
Нема смрти лека, —
Пољупци су врели, —
Ал' смрт ладна чека;

Кад нас једном зграби,
Па у ништа маши,
Пољупци ће живет'
У ђулићи наши.

Јован Јовановић Змај: *Ђулић LIII*

1. Која се стилска фигура налази у стиху „Пољупци се боје”?

- A. епитет
- B. хипербола
- C. метонимија
- D. персонификација

2. Која су два главна мотива песме у међусобном контрасту?

- A. љубав и смрт
- B. љубав и страх
- C. ђулићи и пољупци
- D. страх и пролазност

3. Која се од наведених тврдњи односи на наведене стихове?

- A. У песми се јавља опкорачење.
- B. Сви стихови су једнаке дужине.
- C. Песма је испевана у форми сонета.
- D. Стихови су везани обгрљеном римом.

1. ТАЧАН ОДГОВОР: D. персонификација

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: романтизам

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: На примеру препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела.

КОГНИТИВНИ НИВО: примена

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: лаган

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

2. ТАЧАН ОДГОВОР: A. љубав и смрт

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: романтизам

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: Одређује тему и темељну идеју дела, мотиве и начине њиховог повезивања.

КОГНИТИВНИ НИВО: примена

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: тежак

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

3. ТАЧАН ОДГОВОР: B. Сви стихови су једнаке дужине.

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: романтизам

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: На примеру препознаје формална, стилска и садржајна обележја дела.

КОГНИТИВНИ НИВО: примена

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: средње тежак

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА

Задатак кратког одговора састоји се из упуте (у којој је описан начин решавања задатка и која је заједничка за све задатке тога типа у низу) и основе (најчешће питања) у којој је задано шта кандидат треба да одговори.

Упита за решавање задатака кратког одговора гласи:

На следеће задатке одговорите кратким одговором (с једном или више речи или једноставном реченицом). Одговоре упишите **само** на предвиђено место у испитној књижици.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Пажљиво прочитајте текст:

„Доиста ми је *Душанов законик* помогао да изразим нека своја искуства, негодовања, самилост, који нису везани само за Душаново време.“

Како се зове збирка песама Десанке Максимовић у којој се лирски субјекат упушта у лирске дијалоге са царом Душаном?

ТАЧАН ОДГОВОР: Тражим помиловање

ПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: књижевност

ПОТПОДРУЧЈЕ ИСПИТИВАЊА: савремена књижевност

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: Присећа се тражених информација о ауторима и њиховом делу.

КОГНИТИВНИ НИВО: памћење

ПРОЦЕЊЕНА ТЕЖИНА ЗАДАТКА: лаган

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или неодговорено

6.3. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА

Интерпретативни школски есеј

Полазни текст интерпретативног школског есеја одломак је из дела са списка наслова за школски есеј наведеног у 2. поглављу *Образовни исходи*.

Пример задатка за писање интерпретативног школског есеја:

Пажљиво прочитајте полазни текст, упутства и смернице за писање школског есеја.

Задатак:

Мушкарци обично слабо разликују боје, али један такав незнајша у бојама какав је био мој дјед, е, таквог је било тешко наћи. Његов спектар сводио се на свега четири основне боје, а оно остало – то није ни постојало или се сводило, у најмању руку (ако је чича добре воље!), на неки врло неодређен опис: „Жуто је, а као и није жуто, него нешто онако – и јест и није.” Због дједове тврдоглавости у погледу боја, и ја сам, већ на првом кораку од куће, упао у неприлику. Било је то у првом разреду основне школе. Негдје средином године учитељица нам је причала о вуку, те живи овако, те храни се онако, док ће ти одједном упитати:

- Дјецо, ко зна какве је боје вук? Ја први дигох руку.
- Ево га, Бранко ће нам казати.
- Вук је зелен! – окидох ја поносито. Учитељица се трже и зачуђено надиже обрве.
- Бог с тобом, дијете, гдје си то чуо?
- Каже мој дјед – одвалих ја самоувјерено.
- Није тачно, вук није зелен.
- Јесте, зелен је! – неочекивано се узјогуних ја као прави унук честитог дједа Раде.

Учитељица ми приђе сасвим близу, љутито узрики у моје лице и повуче ме за уво.

- Кажи ти своје мудрому дједу да то није истина. Вук је сив. Сив, запамти. Скоро плачући отклипао сам тога дана кући и шмрцајући испричао дједу све што се у школи догодило. Ни слутио нисам каква ће се бура око тога подићи.

Шта! Пред читавим разредом његовог унука, миљенца, теглити за уши, а уважену старину поспрдно назвати мудрим, боље речено, будалом! Дотле смо дошли? И још рећи да вук није зелен већ некакав... хм! Е, то не може тек тако проћи.

Сјутрадан, пушући попут гуска, дјед је доперјао са мном у школско двориште и пред свом дјечурлијом разгаламио се на учитељицу:

– А је ли ти, шишковице, оваква и онаква, ти ми боље од мене знаш какав је вук, а? Није зелен? Пази ти ње! Ја се с вуцима родио и одрастао, читавог вијека с њима муку мучим, а она ти ту... По туру би тебе требало овим штапом, па да се једном научиш памети.

Извика се дјед, расплака се учитељица, а ми, ђаци, од свега тога ухватисмо неку вајду: тога дана није било наставе.

Већ сљедећег јутра дједа отјераше жандарми. Одсједи старина седам дана у среској „бувари“, а кад се в рати, ублиједио и мучаљив, он ми навече попријети прстом.

– А ти, језичко, нек те ја још једном чујем да блејиш какав је ко, па ћу ти ја показати. Вук је зелен, хех! Шта те се тиче какав је вук.

Бранко Ћопић: *Башта сљезове боје*

Упутства

Пажљиво прочитајте наведени текст и смернице за писање школског есеја. Свој школски есеј обликујте као заокружену целину с **уводом, разрадом и закључком**.

Пазите да Ваш школски есеј буде **правописно и граматички тачан**.

У свој школски есеј уврстите све смернице.

Редослед понуђених смерница не обавезује Вас у обликовању школског есеја.

Смернице за писање школског есеја

1. Представите дело *Башта сљезове боје* Бранка Ћопића у књижевноисторијском контексту.
2. Објасните како је компонована збирка приповедака *Башта сљезове боје* и протумачите функцију приповедања у првом лицу.
3. Окарактеришите лик деде и протумачите симболику наслова збирке.
4. Изнесите и образложите своје мишљење и поткрепите га одговарајућим цитатима.

Компаративни школски есеј

У компаративном школском есеју понуђена су најмање два полазна текста (одломци из дела са списка наслова за школски есеј наведених у испитном каталогу) које повезује неко заједничко обележје (тема, идеја, мотив, књижевна врста, период итд). Од кандидата се очекује да упореди полазне текстове.

Пример задатка за писање упоредног школског есеја:

Пажљиво прочитајте полазне текстове, упутства и смернице за писање школског есеја.

Задатак:

А када би устао, потрчале би одмах на доклат да га послуже. Једна му носи на послужавнику парче стамболског ратлока, чашу студене воде и чашицу мастике, а друга – леген и ибрик и танак пешкир. Он би се умио, обрисао руке и лице, и мало – али само обичаја ради – стењао би и јечао почешће. „Ој леле, – стење и мази се чорбаџи-Замфир – куде је тај смрт да ме узме у Горицу да се не мучим... пшешко живеење моје?!...” Тужио би се на тежак и бедан овај живот, па би се прихватио ратлока и разговарао се и шалио мало с њима, питао би их има ли што слађе од ратлока.

Једном речи, владао се потпуно господски, и било му у конацима све асли пашински. Где год човек баци око, свуда види само господство. А тек унутра, у кући, у предсобљу, шта све човек може да види! Ту силни легени, ибрици, сахани, сребрни шавдани, тепсије и синије по метар и по у пречнику, па оне чаше, мангали, и чега ти свега ту није, и све то сребрно или бакарно па калајисано. Свакога дана имају доста посла девојке док све то изрибају, па се сија по чорбаџи-Замфировој авлији као да су се сунца спустила и поређала доле по калдрми. А тек по одајама! Какав раскош и какво шаренило! Ћилими пиротски и ћипровачки, ангорски теписи и сандуци седефски стамболски пуни свиле и кадифе; по дуварима оружје скупоцено, поклон од паша и бимбаша. Уз зид са све четири стране ниски миндерлуци. У свакој одаји по једно скупоцено сребрно кандило гори уочи недеље и празника пред иконом из Русије, која је сва сребром опточена, а три кандила горе пред оном највећом иконом из Јерусалима што ју је донео још некад отац Замфиров кад је био на хаџилуку, куд је повео и свог десетогодишњег сина Замфира, који се данас стога зове још и хаџи Замфир.

Али хаџи Замфир је имао још једно богатство – имао је нешто што се не може лако купити ни стећи, нешто што сам бог дарује човеку, па зато то сваки чорбаџија и нема. То је лепа ћерка његова, његова мезимица, то је млада Зона, Зона Замфирова. Сва су деца Замфирова била лепа, све удате кћери његове као жене осташе лепе, али Зона ипак најлепша међу њима била.

Стеван Сремац: *Зона Замфирова*

Али њега то брзо заситило, те опет наставио свој стари начин живота. Као и пре, када је био нежењен, морало се њему исто тако горе, одвојено носити, и ручак и вечера. Ретко је силазио међу њих, још ређе се са њима разговарао а камоли да је хтео штогод по кући да види, надгледа. А доцније, кад му жена роди Софку, морала је сасвим да се одвоји од њега и да спава доле, са свекром и свекрвом, само да би он могао што одвојенији и мирнији да буде. А опет увек, чим би му се указала прва прилика, гледао је што пре да оде на какав пут, тобож по трговину. Истина, тада већ нису, и то због оскудице у новцу, трајала дуго та његова путовања, али ипак су била честа. А највише су падала у она доба годишња када је некада, још као млад, ишао на та путовања и науке. И чак за време тих путовања умрли му отац и мати, Софкин деда и баба. И као да га гласник није могао на време наћи када се то десило, те није могао стићи да их бар види мртве.

Али поред све те његове одвојености и усамљености од куће, од родбине, па чак и од своје жене, у кући се ипак живело исто онако раскошно и у изобиљу. Софкина се мати, вечито захвална што је он њу узео, узвисио је к себи, показавише него што су се од ње надали. Као да је била из прве и најбогатије куће, тако је намештала собе, тако је готовила јела, дочекивала госте и родбину. И даље се родбина ту скупљала, долазила. Она, мати јој, гледала је да приликом сваког празника, славе, имендана буде увек све лепше и раскошније. А на његову ту вечиту одвојеност, усамљеност од свих па и од саме ње, своје жене, никада она чак ни изразом лица, покретом, а камоли речју да штогод покаже. Тек доцније, када Софка поодрасте, он је више ради ње, Софке, него ради матере, почео се као разнежавати, и понеки пут прилазити к њима. Сам је почео Софку учити да чита и да пише. Покаткад, у вече, кад би он долазио кући, а доле, испред кујне, међу матером и међ осталим женама била и Софка, и кад би му она полетела у сусрет, он би онда, грлећи је, долазио са њом.

Борисав Станковић: *Нечиста крв*

Упутства

Пажљиво прочитајте наведени текст и смернице за писање школског есеја. Свој школски есеј обликујте као заокружену целину с **уводом, разрадом и закључком**.

Пазите да Ваш школски есеј буде **правописно и граматички тачан**.

У свој школски есеј уврстите све смернице.

Редослед понуђених смерница не обавезује Вас у обликовању школског есеја.

Смернице за писање школског есеја

1. Сместите ауторе полазних текстова у књижевноисторијске периоде у којима су стварали.
2. Упоредите ликове очева у два романа и њихов однос према својим кћерима на основу полазних текстова.
3. Упоредите судбине ликова Зоне и Софке на основу романа у целини.
4. Образложите своје тврдње и поткрепите их цитатима.

7. ПРИПРЕМА ИСПИТА

Литература за припрему испита из Српског језика су сви уџбеници за гимназије и стручне школе које је одобрило Министарство знаности, образовања и младих у протеклом четворогодишњем периоду.

Кандидатима се саветује да проуче испитни каталог и материјале које је објавио Национални центар за вањско вредновање образовања те да реше огледне примере испита.

Начин полагања испита државне матуре као и мере које се изричу у случају недозвољеног понашања ученика прописани су Правилником о полагању државне матуре (Народне новине, 1/13, 41/19, 127/19, 55/20, 53/21, 126/21 и 19/23).

ЛИТЕРАТУРА

1. Наташа Станковић-Шопо – Милица Стојановић – Љиљана Бајац: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
2. Бошко Сувајдић – Милица Стојановић – Љиљана Бајац: *Читанка са књижевно-теоријским појмовима за други разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
3. Мина Ђурић – Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за трећи разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
4. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за четврти разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
5. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
6. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за други разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
7. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за трећи разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
8. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за четврти разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
9. Предраг Пипер – Иван Клајн: *Нормативна грамматика српског језика*, Нови Сад, 2013.
10. Митар Пешикан – Јован Јерковић – Мато Пижурица: *Правопис српског језика*, Нови Сад, 2018.
11. Милица Вујанић и др: *Речник српског језика*, Нови Сад, 2011.

